

ERP TIZIMLARI ORQALI BIZNES JARAYONLARNI AVTOMATLASHTIRISH

Nasrullayeva Malika

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada ERP tizimlari orqali biznes jarayonlarni avtomatlashtirishning nazariy va amaliy asoslari tahlil qilinadi. Korxonalarda resurslardan samarali foydalanish, boshqaruv qarorlarini tezkor va aniq qabul qilish, moliyaviy, ishlab chiqarish, logistika hamda kadrlar bilan bog‘liq jarayonlarni yagona axborot maydonida integratsiyalash masalalari yoritiladi. Shuningdek, ERP tizimlarining korxona raqobatbardoshligini oshirishdagi o‘rni, ma’lumotlar almashinuvini optimallashtirish, xarajatlarni kamaytirish va operatsion samaradorlikni ta’minlashdagi ahamiyati ochib beriladi. Maqolada ERP platformalarini joriy etish bosqichlari, ularning funksional modullari hamda amaliyotda keng qo‘llanilayotgan SAP ERP, Oracle ERP va Microsoft Dynamics 365 tizimlari misolida avtomatlashtirish mexanizmlari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari ERP tizimlari yordamida biznes jarayonlarni raqamlashtirish korxona boshqaruvining shaffofligi va samaradorligini sezilarli darajada oshirishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: ERP tizimlari, biznes jarayonlarni avtomatlashtirish, raqamli transformatsiya, korporativ boshqaruv, axborot tizimlari integratsiyasi, resurslarni rejalashtirish, operatsion samaradorlik, boshqaruv qarorlari, moliyaviy nazorat, logistika boshqaruvi.

ERP tizimlari orqali biznes jarayonlarni avtomatlashtirish zamonaviy korxona boshqaruvining eng muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. ERP (Enterprise Resource Planning) tizimlari korxonaning barcha asosiy funksional yo‘nalishlarini yagona axborot platformasiga birlashtirib, resurslarni samarali rejalashtirish, nazorat qilish va boshqarish imkonini beradi. An’anaviy boshqaruv tizimlarida moliya, ishlab chiqarish, ta’minot, savdo, logistika va kadrlar bo‘limlari o‘zaro uzviy

bog‘lanmagan holda faoliyat yuritadi, bu esa ma’lumotlarning takrorlanishi, xatolar va vaqt yo‘qotilishiga olib keladi. ERP tizimlari esa barcha jarayonlarni yagona ma’lumotlar bazasi asosida integratsiyalash orqali boshqaruv samaradorligini oshiradi. Biznes jarayonlarni avtomatlashtirish deganda korxona faoliyatidagi takrorlanuvchi, me’yoriy va boshqaruv operatsiyalarini axborot tizimlari yordamida avtomatik tarzda bajarish tushuniladi. ERP tizimlari yordamida buyurtmalarni qabul qilish, ombor hisobini yuritish, ishlab chiqarish rejasini tuzish, moliyaviy hisobotlarni shakllantirish, ish haqi hisoblash va soliq hisobotlarini tayyorlash kabi jarayonlar avtomatlashtiriladi. Bu esa inson omili ta’sirini kamaytiradi, xatoliklar sonini qisqartiradi hamda qaror qabul qilish tezligini oshiradi. ERP tizimlarining asosiy afzalliklaridan biri – real vaqt rejimida ma’lumot olish imkoniyatidir. Rahbariyat korxonaning moliyaviy holati, tovar aylanmasi, ishlab chiqarish hajmi va boshqa ko‘rsatkichlar bo‘yicha tezkor tahliliy ma’lumotlarga ega bo‘ladi. Bu esa strategik va operativ boshqaruv qarorlarini asosli qabul qilishga xizmat qiladi. Shuningdek, ERP tizimlari biznes jarayonlarni standartlashtiradi, ichki nazoratni kuchaytiradi va korxona faoliyatining shaffofligini ta’minlaydi. Amaliyotda keng qo‘llanilayotgan ERP platformalari qatoriga SAP ERP, Oracle ERP va Microsoft Dynamics 365 tizimlari kiradi. Ushbu tizimlar modulli tuzilishga ega bo‘lib, korxona ehtiyojiga qarab moliya, ishlab chiqarish, ta’minot zanjiri, mijozlar bilan ishlash (CRM) va inson resurslarini boshqarish kabi modullarni joriy etish imkonini beradi. ERP tizimlarini joriy etish bir necha bosqichda amalga oshiriladi: dastlab korxonaning mavjud biznes jarayonlari tahlil qilinadi, keyin tizim konfiguratsiya qilinadi va ma’lumotlar migratsiyasi bajariladi.¹ Xodimlarni o‘qitish ham muhim bosqich hisoblanadi, chunki tizimdan samarali foydalanish inson omiliga ham bog‘liq. To‘g‘ri joriy etilgan ERP tizimi korxona xarajatlarini kamaytiradi, ish

1. ¹ Davenport T.H. Mission Critical: Realizing the Promise of Enterprise Systems. – Boston: Harvard Business School Press, 2000. 67-b

unumdorligini oshiradi va raqobatbardoshlikni mustahkamlaydi. Shunday qilib, ERP tizimlari orqali biznes jarayonlarni avtomatlashtirish korxonalarining raqamli transformatsiya jarayonidagi muhim qadam bo'lib, u boshqaruvni optimallashtirish, resurslardan oqilona foydalanish va barqaror rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi. ERP tizimlari orqali biznes jarayonlarni avtomatlashtirish masalasi zamonaviy iqtisodiyot sharoitida korxonalarining barqaror rivojlanishi va raqobatbardoshligini ta'minlashning strategik omillaridan biri hisoblanadi. Raqamli transformatsiya jarayonlari jadallashib borayotgan bugungi davrda korxonalar nafaqat ishlab chiqarish hajmini oshirish, balki boshqaruv samaradorligini kuchaytirish, resurslardan oqilona foydalanish va xarajatlarni optimallashtirish zaruratiga duch kelmoqda. ERP tizimlari aynan shu vazifalarni kompleks tarzda hal etishga xizmat qiluvchi integratsiyalashgan axborot tizimidir. ERP tizimlarining asosiy mohiyati korxonaning barcha tarkibiy bo'linmalari faoliyatini yagona ma'lumotlar bazasi asosida birlashtirishdan iborat. Bunda moliyaviy boshqaruv, ishlab chiqarish jarayonlari, ta'minot va logistika, savdo va marketing, inson resurslari boshqaruvi, ombor hisobi kabi yo'nalishlar o'zaro uzviy bog'lanadi. Natijada ma'lumotlar bir martalik kiritiladi va barcha bo'limlar uchun umumiy foydalanishga taqdim etiladi. Bu esa ma'lumotlar takrorlanishini, nomuvofiqliklarni va qo'lda yuritiladigan hujjatlar sonini kamaytiradi. Biznes jarayonlarni avtomatlashtirishning nazariy asosida jarayonli yondashuv (process approach) yotadi. Jarayonli yondashuvga ko'ra, korxona faoliyati o'zaro bog'langan jarayonlar majmuasidan iborat bo'lib, har bir jarayon kirish resurslari, bajarilish mexanizmi va natija ko'rsatkichlariga ega. ERP tizimlari ushbu jarayonlarni modellashtirish, tartibga solish va monitoring qilish imkonini beradi. Masalan, mijoz buyurtmasi qabul qilingandan so'ng tizim avtomatik ravishda ombordagi qoldiqni tekshiradi, yetarli mahsulot mavjud bo'lmasa ishlab chiqarish rejasini shakllantiradi yoki ta'minotchiga buyurtma yuboradi. Bu jarayonlar o'zaro bog'liq holda va inson aralashuvisiz amalga oshiriladi. ERP tizimlarining muhim funksiyalaridan biri –

rejalashtirish va prognozlash imkoniyatidir. Tizim tarixiy ma'lumotlar asosida sotuv hajmini, ishlab chiqarish quvvatini, xomashyo ehtiyojini va moliyaviy oqimlarni tahlil qiladi. Analitik modullar yordamida korxona rahbariyati turli ssenariylarni modellashtirishi va eng maqbul strategiyani tanlashi mumkin. Bu esa risklarni kamaytirish va uzoq muddatli rejalashtirishni takomillashtirishga xizmat qiladi. Moliyaviy boshqaruv jarayonlarida ERP tizimlari buxgalteriya hisobi, byudjetlashtirish, xarajatlar nazorati, debitor va kreditor qarzdorlikni boshqarish kabi vazifalarni avtomatlashtiradi. Natijada moliyaviy hisobotlar real vaqt rejimida shakllantiriladi va xalqaro standartlarga muvofiq tayyorlanadi. Bu investorlar va manfaatdor tomonlar uchun shaffoflikni ta'minlaydi.²

Ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirishda ERP tizimlari ishlab chiqarish rejasini tuzish, texnologik jarayonlarni nazorat qilish, mehnat resurslarini taqsimlash va sifat nazoratini amalga oshirish imkonini beradi. Ombor va logistika modullari esa tovar harakatini kuzatish, minimal qoldiq darajasini belgilash va yetkazib berish muddatlarini optimallashtirishga yordam beradi. Zamonaviy ERP platformalari modulli arxitekturaga ega bo'lib, ular korxona ehtiyojiga qarab bosqichma-bosqich joriy etilishi mumkin. Amaliyotda keng qo'llanilayotgan tizimlar qatoriga SAP ERP, Oracle ERP va Microsoft Dynamics 365 kiradi. Ushbu platformalar bulutli texnologiyalar asosida ishlash, mobil qurilmalar bilan integratsiya va sun'iy intellekt elementlarini qo'llash imkoniyatiga ega. ERP tizimlarini joriy etish jarayoni murakkab va ko'p bosqichli bo'lib, dastlab biznes jarayonlar audit qilinadi, so'ngra texnik topshiriq ishlab chiqiladi, tizim sozlanadi va sinovdan o'tkaziladi. Ma'lumotlar migratsiyasi va xodimlarni o'qitish bosqichi alohida ahamiyatga ega, chunki noto'g'ri ma'lumot yoki yetarli malaka yo'qligi tizim samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. ERP tizimlari joriy etilgach,

2. ² Davenport T.H. Mission Critical: Realizing the Promise of Enterprise Systems. – Boston: Harvard Business School Press, 2000. 87-b

korxonada boshqaruv madaniyati ham o'zgaradi. Qarorlar intuitiv emas, balki aniq raqamlar va tahliliy ma'lumotlarga asoslangan holda qabul qilinadi. Bu esa strategik boshqaruvni yangi bosqichga olib chiqadi. Bundan tashqari, ERP tizimlari ichki nazoratni kuchaytiradi, korrupsion xavflarni kamaytiradi va javobgarlikni aniq taqsimlashga yordam beradi. Shu bilan birga, ERP tizimlarini joriy etishda ayrim muammolar ham uchrashi mumkin. Ularga yuqori dastlabki xarajatlar, tizimni moslashtirishdagi murakkablik, xodimlarning qarshiligi va texnik infratuzilma yetishmasligi kiradi. Biroq to'g'ri strategiya va bosqichma-bosqich joriy etish orqali ushbu muammolarni bartaraf etish mumkin. Xulosa sifatida aytish mumkinki, ERP tizimlari orqali biznes jarayonlarni avtomatlashtirish korxonalarni raqamli iqtisodiyot talablariga moslashtirish, boshqaruv samaradorligini oshirish va barqaror rivojlanishni ta'minlashning muhim vositasidir. U nafaqat ichki jarayonlarni optimallashtiradi, balki tashqi hamkorlar bilan o'zaro aloqalarni mustahkamlaydi va korxonani innovatsion rivojlanish yo'liga olib chiqadi.

ERP tizimlari orqali biznes jarayonlarni avtomatlashtirish korxona boshqaruvini tubdan takomillashtirishga xizmat qiluvchi zamonaviy va kompleks yechim hisoblanadi. Yagona axborot maydonini yaratish, ma'lumotlarni real vaqt rejimida qayta ishlash hamda barcha bo'limlar faoliyatini integratsiyalash orqali ERP tizimlari boshqaruvning shaffofligi va tezkorligini ta'minlaydi. Natijada resurslardan samarali foydalanish, xarajatlarni optimallashtirish, mehnat unumdorligini oshirish va strategik qarorlarni asosli qabul qilish imkoniyati kengayadi. ERP platformalari moliyaviy boshqaruv, ishlab chiqarish, logistika, ta'minot zanjiri va inson resurslarini boshqarish jarayonlarini avtomatlashtirib, inson omili ta'sirini kamaytiradi hamda xatoliklar sonini qisqartiradi. Shu bilan birga, ERP tizimlarini joriy etish jarayoni puxta rejalashtirishni, biznes jarayonlarni qayta ko'rib chiqishni va xodimlarni malakali tayyorlashni talab etadi. To'g'ri tashkil etilgan va samarali boshqarilgan ERP tizimi korxonaning raqobatbardoshligini oshiradi,

raqamli transformatsiya jarayonini jadallashtiradi va uzoq muddatli barqaror rivojlanish uchun mustahkam asos yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2022.
3. Davenport T.H. Mission Critical: Realizing the Promise of Enterprise Systems. – Boston: Harvard Business School Press, 2000.
4. Monk E., Wagner B. Concepts in Enterprise Resource Planning. – Boston: Cengage Learning, 2013.
5. SAP ERP rasmiy hujjatlari va texnik qo'llanmalari. – SAP SE materiallari.
6. Oracle ERP rasmiy metodik materiallari. – Oracle Corporation nashrlari.